
AȘEZAREA MEDIEVALĂ TIMPURIE DE LA BORNÎȘ – “VĂRĂRIE”, JUDEȚUL NEAMȚ

de Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici

Cercetările arheologice întreprinse în ultimele decenii referitoare la istoria primului mileniu d.H. din regiunile de la nordul Dunării de Jos și, în special, în cele de la est de Carpați au reușit să scoată la iveală un număr considerabil de vestigii, pe temeiul cărora au putut fi precizate pentru prima oară o serie de etape cronologice și aspecte culturale din evoluția societății autohtone, care au o deosebită importanță și semnificație pentru înțelegerea fenomenului de continuitate neîntreruptă a populației locale și, implicit, pentru mai buna cunoaștere a desfășurării și încheierii procesului de etnogeneză românească.

În acest context, pentru spațiul carpato-nistean o însemnătate aparte o prezintă perioada celtei de a doua jumătate a mileniului I d.H., timp în care, ca și restul teritoriului carpato-dunăreano-pontic, în sânul societății daco-romane și veclii românești au avut loc multiple și semnificative prefaceri de ordin social, economic, cultural, politic și etno-lingvistic, care au dus, în cele din urmă, la apariția și apoi consolidarea structurilor medievale timpurii.

În ansamblul ampleror cercetări arheologice întreprinse pentru studierea perioadei secolelor VI-X d.H., mai ales, un loc deosebit îl au și cele efectuate în regiunea centrală a Moldovei, dintre Carpați și Siret, în numeroase obiective de mare interes și cu rezultate valoroase¹, ca da altfel și în alte multe așezări și necropole din perioada respectivă, din restul spațiului de la est de Carpați². În cadrul acestor investigații se înscriu și cele întreprinse, în 1980-1981, într-o așezare medievală timpurie la Borniș-Neamț, în zona subcarpatică a Moldovei.

Cu prilejul unor cercetări de suprafață întreprinse în timpul săpăturilor arheologice, care se efectuau în așezarea medievală din punctul “Mălești” din localitatea Borniș, comuna Dragomirești, județul Neamț, în partea de nord-est a satului, în 1980 au fost identificate, pe terasa inferioară a pârâului Bahnei, urmele unei așezări din perioada feudală timpurie³.

(1) I. Mitrea, **Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX, în Carpica**, XII, 1980, p. 55-136.

(2) D. Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român**, Iași, 1978, passim.

Locul pe care este situată așezarea descoperită se prezintă ca o platformă cu o lățime variind între 30 m și 50 m, care mărginește malul drept al pârâului Balna, pe circa 100 m lungime, în apropierea confluenței sale cu pârâul Mălești. Această terasă, ușor înclinată către apă, era brăzdată în mai multe porțiuni de izvoarele care își au obârșia în dealul din imediata apropiere. Alunecările de pe pantele dealului aflat la sud-vest, precum și izvoarele amintite au modificat în decursul timpului aspectul acestei platforme, astfel încât numai în porțiunea ei dinspre est au putut fi întreprinse sonde arheologice în anii 1980 și 1981. Denumirea de "Vărărie", pe care terasa o poartă în zona în care a fost investigată prin cercetări arheologice sistematice, se datorează depunerilor masive de calcar provenite din apa izvoarelor.

Sondajele arheologice întreprinse pe terasa de la "Vărărie" au investigat așezarea descoperită aici prin 16 secțiuni de control, care au excavat efectiv 400 mp și au cercetat în ansamblu o suprafață de circa 2000 mp.

Din punct de vedere stratigrafic, în această porțiune a terasei s-a constatat că, după stratul vegetal actual, variind între 0,10-0,15 m grosime, urmează nivelul feudal timpuriu a cărui grosime este cuprinsă, în funcție de înclinarea pantei, între 0,15 și 0,25 m, fiind mai consistent îndeosebi în zona locuințelor. După stratul feudal timpuriu urmează solul galben nisipos, cu foarte multe concrețiuni calcaroase, care îi conferă o structură destul de dură. Locuințele au fost săpate, în majoritatea cazurilor, în acest sol, probabil cu o anumită dificultate, ținându-se cont de stadiul tehnic al uneltelor folosite în epocă.

Cu prilejul cercetărilor arheologice sistematice, pe terasa menționată, în cele două campanii de săpături, au fost identificate și dezvelite în întregime șase locuințe și șapte gropi simple, dintre care trei locuințe (L₁-L₃) și două gropi s-au descoperit în campania din 1980, iar alte trei locuințe (L₄-L₆) și cinci gropi în anul 1981.

Locuința nr. 1 (fig. 2) a fost descoperită în 1980 în secțiunea III. Avea o formă patrulateră, cu colțurile puțin rotunjite, și laturile cu dimensiunile de circa 3,75 x 4,15 m, iar orientarea lor aproximativă nord est-sud vest. Intrarea nu a putut fi precizată, ea aflându-se probabil pe latura de nord vest, în fața vetrei. Adâncimea medie la care a fost locuința este de 0,75 m de la suprafața inițială de călcare. Vatra, de formă oval-alungită, se afla plasată către mijlocul locuinței, între laturile de nord și de est. În jurul lipiturii de lut a vetrei, puțin albiată față de podea, se afla un parament din pietre de râu și gresii locale, parțial arse sau înnegrite de fum. Pietrele erau răvășite din vechime și parțial răspândite în centrul locuinței, pe podea. Înspre colțul format din laturile de la vest și de la nord exista o pată circulară de arsură, cu diametrul de aproximativ 1 m, situată pe podea, care pare să indice urmele unei vetre distruse din vechime. Nu au fost găsite gropi de la parii de susținere ai acoperișului și ai pereților.

În umplutura locuinței și pe podeaua ei au fost găsite numeroase resturi ceramice

- (3) Rodica Popovici, **Două piese vestimentare din secolele VI-VII descoperite la Borniș**, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 249-251.

lucrate cu mână, provenite din vase borcan (fig. 9/1, 4-5), tipsii, din care două au fost întregite (fig. 7/1, 3) și castroane (fig. 9/4), precum și câteva fragmente lucrate la roata înceată, ornamentate cu striuri vârlurite și orizontale (fig. 10/2-5). Alte câteva fragmente ceramice provin din vase lucrate la roată din pastă fină, de culoare cenușie, având suprafețele lustruite (fig. 10/1). Împreună cu resturile ceramice, în locuința au mai fost descoperite și trei fusaiole de lut, de formă bitronconică (fig. 5/7-9), un fluier fragmentar lucrat dintr-un os de pasăre (fig. 5/4), precum și lama unui cuțit de fier (fig. 4/7).

Locuința nr. 2 (fig. 2) a fost descoperită în 1980, în secțiunea IV. Avea o formă patrulateră, cu colțurile ușor rotunjite, și dimensiunile laturilor de circa 3.25 x 3.60 m, iar orientarea lor aproximativă nord est – sud vest. Intrarea nu a putut fi precizată, ca aflându-se se pare pe latura dinspre sud, în fața vetrei. Adâncimea la care a fost săpată locuința este, în medie, de 0.75 m de la suprafața inițială de călcare. Judecând după pata de arsură de formă circulară de pe podea, situată între laturile de la nord și de la est, aici s-a aflat vatra, probabil dezafectată în momentul părăsirii locuinței. Către mijlocul laturii de sud vest, un grup de pietre, parțial arse și înnegrite de fum, ar putea să fi provenit de la vatra distrusă. Nu au fost descoperite gropi de la stâlpii de susținere ai acoperișului și ai pereților.

În interiorul locuinței s-au găsit resturi ceramice lucrate cu mână din vase borcan (fig. 8/1, 2.7) și tigăi, dintre care una a putut fi întregită (fig. 7/2), precum și câteva fragmente din oale lucrate cu roata înceată, ornamentate cu striuri orizontale și vârlurite (fig. 11/4). Nu a fost descoperit nici un obiect. Puținătatea materialelor arheologice, ca și vatra distrusă, arată că locuința a fost părăsită încă din timpul existenței așezării.

Locuința nr. 3 (fig. 2) a fost descoperită în 1980 în secțiunea I. Are o formă oval-alungită, dimensiunile laturilor fiind de circa 3.75 x 2.50 m, iar orientarea lor aproximativ nord est - sud vest. Intrarea nu a putut fi precizată. Locuința nu are gropi de pari pentru susținerea acoperișului și ai pereților. Săpată în contrapantă, locuința are o adâncime medie de 0.55 m de la solul inițial de călcare. Ca și la locuința anterioară, vatra a fost distrusă din vechime, după cum o arată dispersarea unor pietre și a unor pete de arsură pe suprafața podelei. Concentrarea acestor urme par a indica totuși că vatra s-a aflat în colțul de sud vest a locuinței.

În interiorul locuinței s-au descoperit fragmente ceramice lucrate cu mână, provenite din vase borcan și tipsii (fig. 8/4, 8; 9/6), în asociație cu fragmente lucrate la roata înceată și ornamentate cu striuri orizontale și vârlurite (fig. 11/1, 6). Alături de aceste fragmente ceramice s-au descoperit o lamă de cuțit de fier, fragmentară, și un străpungător de os (fig. 5/1). De asemenea, au fost găsite și câteva bucăți dintr-o gardină provenită de la o vatră portativă. Ca și la locuința precedentă, cantitatea mică de ceramică și raritatea inventarului de obiecte, ca și vatra distrusă arată că locuința a fost intenționat dezafectată.

Locuința nr. 4 (fig. 3) a fost descoperită în anul 1981 în secțiunea XII. Avea o formă aproximativ trapezoidală, cu colțurile ușor rotunjite. Ea a fost parțial distrusă

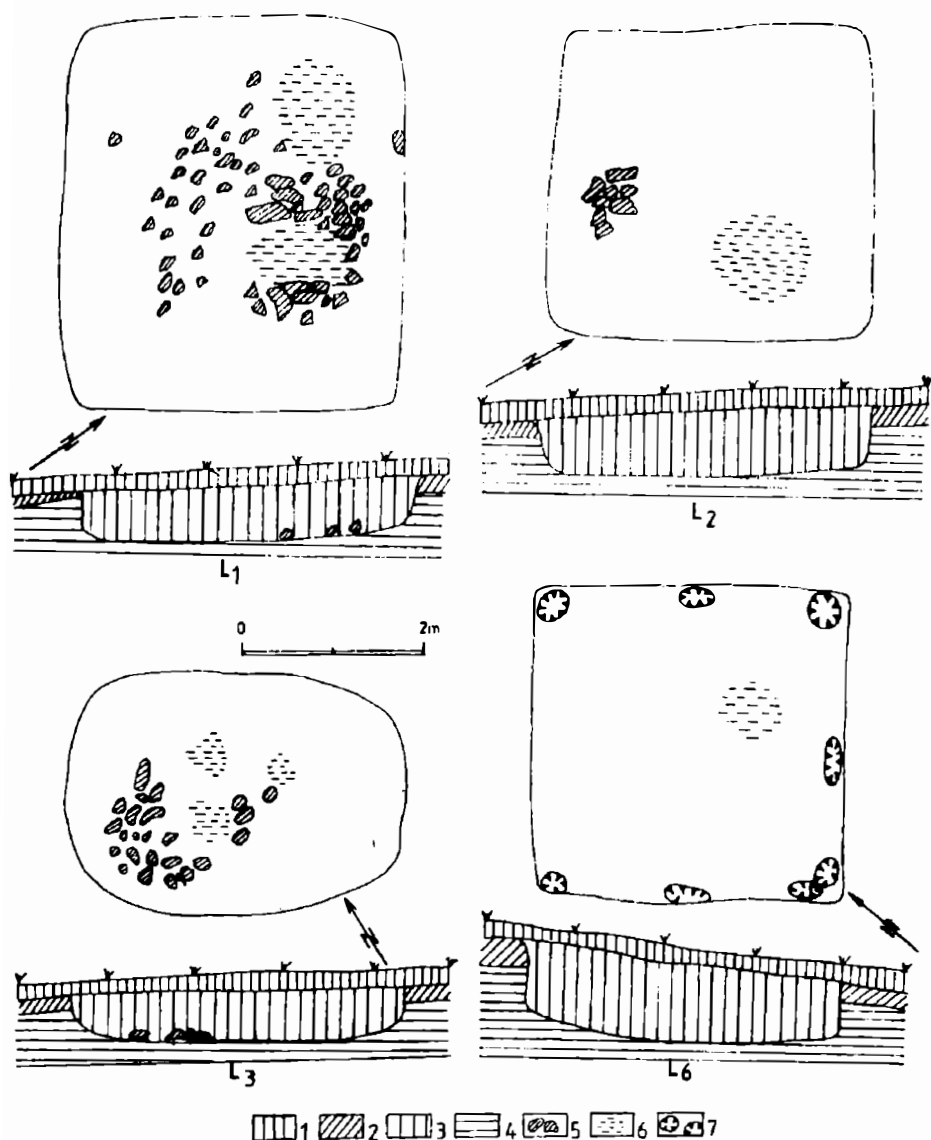

Fig. 2 Planurile și profilele locuințelor nr. 1-3 și 6.

1. sol vegetal; 2. strat feudal timpuriu; 3. umplutura locuințelor; 4. strat steril;
5. pictre; 6. arsură; 7. gropi de pari.

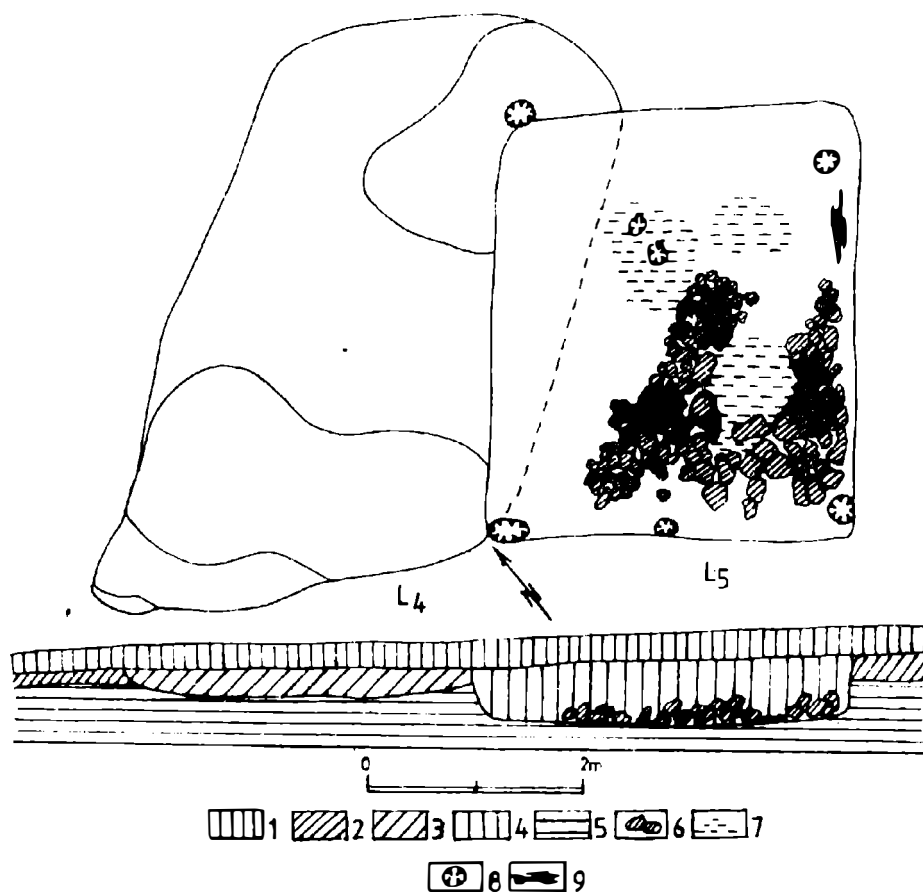

Fig. 3 Planurile și profilele locuințelor nr. 4 și 5.

1. sol vegetal; 2. strat feudal timpuriu; 3. umplutura locuinței nr. 4;
4. umplutura locuinței nr. 5; 5. sol steril; 6. pietre; 7. arsură;
8. gropi de pârî; 9. bărne arse.

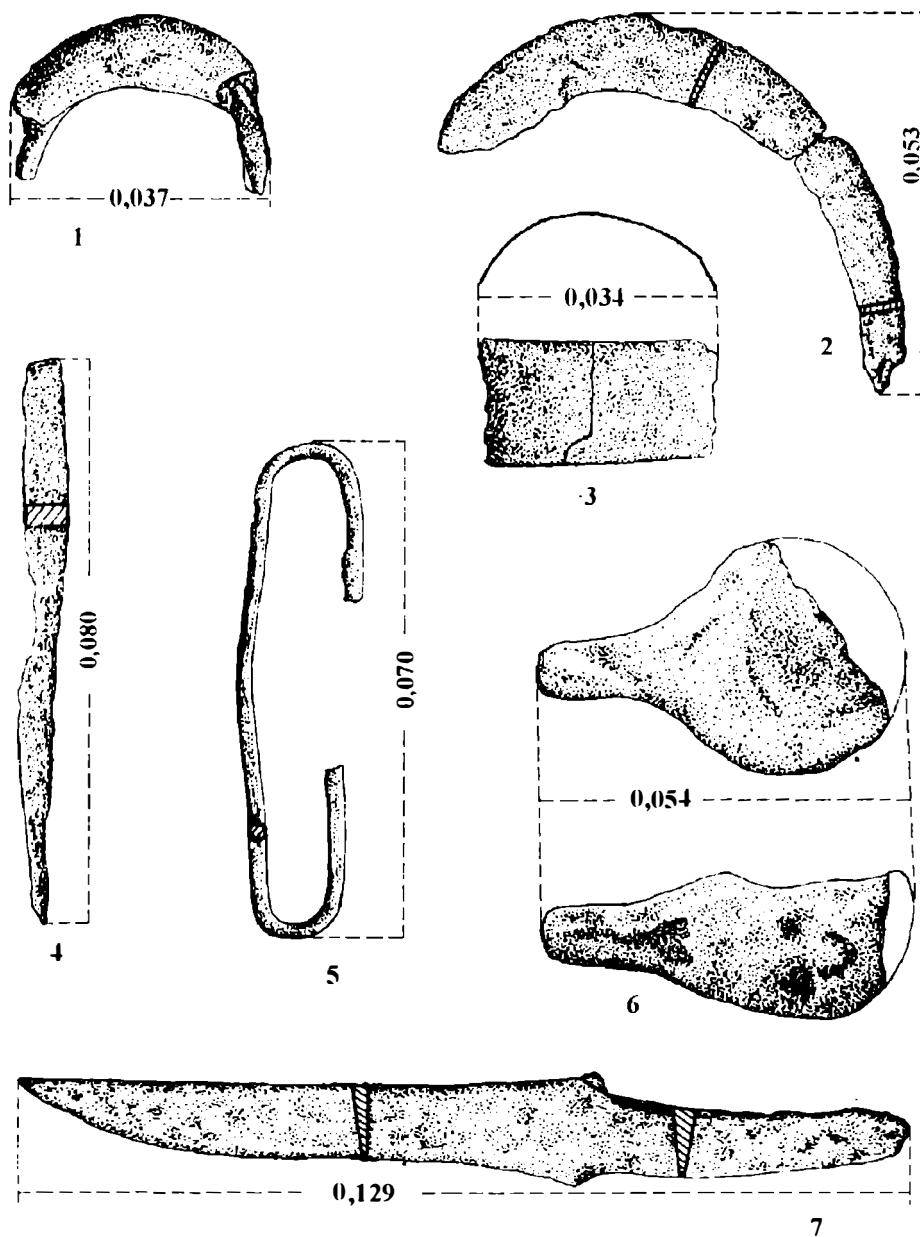

Fig. 4 Obiecte din fier (1-5, 7) și lut (6).
1-2, 4-6, locuința nr 6; 3, locuința nr. 5; 7, locuința nr. 1.

în partea de est de groapa unei locuințe anterioare (L.5). Laturile care s-au mai păstrat din această locuință au dimensiunile de 5,27 x 3,60 x 3,25 m și orientarea aproximativ nord est – sud vest. Latura dinspre nord est este vizibil arcuită, iar cea dinspre sud vest neregulată și săpată în trepte, pe aici aflându-se probabil intrarea. Înspre colțul de est se află o alveolă, cu o suprafață de circa 2 x 1 m. Adâncimea la care a fost săpată locuința este destul de mică, de numai 0,25-0,30 m de la nivelul inițial de călcare, prezentând în comparație cu restul complexelor de locuire aspectul unei amenajări temporare. Nu au fost găsite gropi de la parii de susținere ai pereților sau ai acoperișului. De asemenea, nu a fost descoperită vatra sau eventual urme de la o instalație pentru foc, ceea ce ne face să credem că presupusa locuință a fost mai curând folosită în scopuri gospodărești sau meșteșugărești, ca o anexă a uneia din locuințele din preajmă.

În interiorul ei s-au descoperit foarte puține resturi ceramice lucrate cu mână, provenite de la vase borcan, castroane și tipsii (fig. 8/5), precum și alte câteva lucrute la roata înceată, ornamentate cu striuri incizate orizontale și vâlvrite (fig. 11/2; 12/1,3), alături de care au apărut și unele fragmente de la oale borcan, lucrate la roată din pastă fină cenușie, cu suprafețele lustruite (fig. 13/5-6). Împreună cu ceramica, în umplutura locuinței a fost găsită o piatră pentru ascuțit străpungătoare, precum și câteva fragmente din lăptucă și zgură de fier. De asemenea, s-au găsit și câteva bucăți de vatră portativă.

Locuința nr. 5 (fig. 3) a fost descoperită în 1981, în caseta dintre secțiunile XII și XIV. Locuința avea o formă patrulateră, cu colțurile ușor rotunjite, și dimensiunile laturilor de circa 3,40 x 3,90 m, iar orientarea lor aproximativ nord est – sud vest. Intrarea nu a putut fi precizată, dar nu ar fi exclus ca ea să se fi aflat pe latura dinspre nord, care a distrus complexul de locuire nr.4, deja menționat. Adâncimea la care a fost săpată locuința în contrapantă, variază între 0,55-0,65 m de la solul inițial de călcare. În colțul format de laturile de la est și vest se afla vatra-cuptor, de formă patrulateră, de dimensiuni relativ mari (circa 1,5 x 1,5 m), prevăzută cu boltă, construită, de asemenea, din pietre de râu și gresii locale și conservată destul de bine. În trei din colțurile locuinței se aflau gropi de parii, de formă circulară sau ovală alungită, cu diametrul de 0,25-0,30 m și adâncimea de 0,15-0,22 m, proveniți de la stâlpii de susținere ai pereților și ai acoperișului. În colțul de nord, groapa de stâlp se afla în perimetrul locuinței. De asemenea, în apropiere de latura de nord a cuptorului, mai către centru se aflau două gropi alăturate, destinate sprijinirii, probabil, a bărnei centrale de la acoperiș. Mai multe pete de arsură pe podea, urme de cenușă și cărbune, de formă aproximativ circulară erau situate în fața gurii cuptorului. Pe latura de est, lângă perete, pe podea s-au mai conservat unele resturi de bătă carbonizată, provenite de la stâlp.

În interiorul locuinței a fost găsită o cantitate destul de mare de ceramică lucrată cu mână, provenită din borcane, castroane și tipsii (fig. 8/3,6; 9/2), din care s-au putut întregi trei vase, două în formă de borcan (fig. 6/4) și unul în formă de castron (fig. 6/2), alături de care se remarcă un fragment dintr-un vas-borcan ornamentat cu o

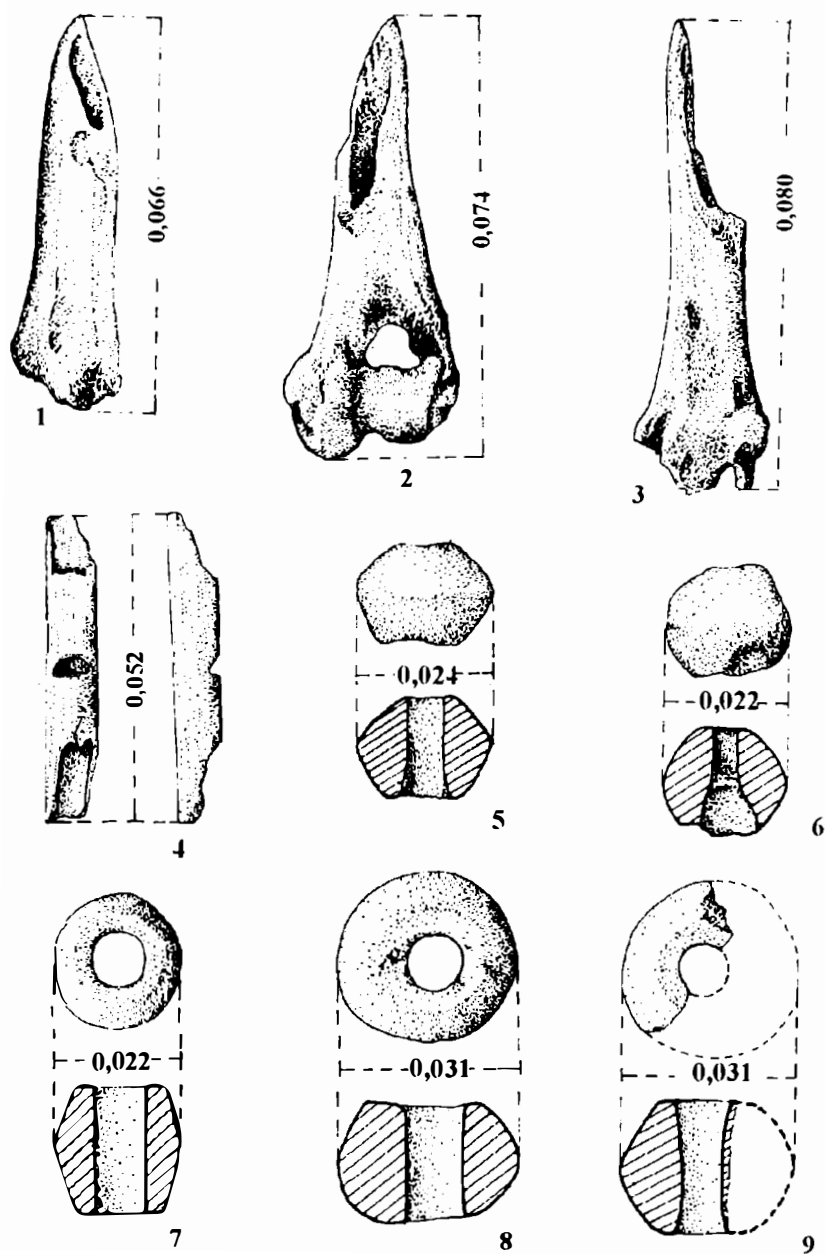

Fig. 5 Obiecte din os (1-4), lut (6-9) și caolin (5).

1, locuința nr. 3; 2, locuința nr. 5; 3, 5-6, locuința nr. 6; 4, 7-9, locuința nr. 1.

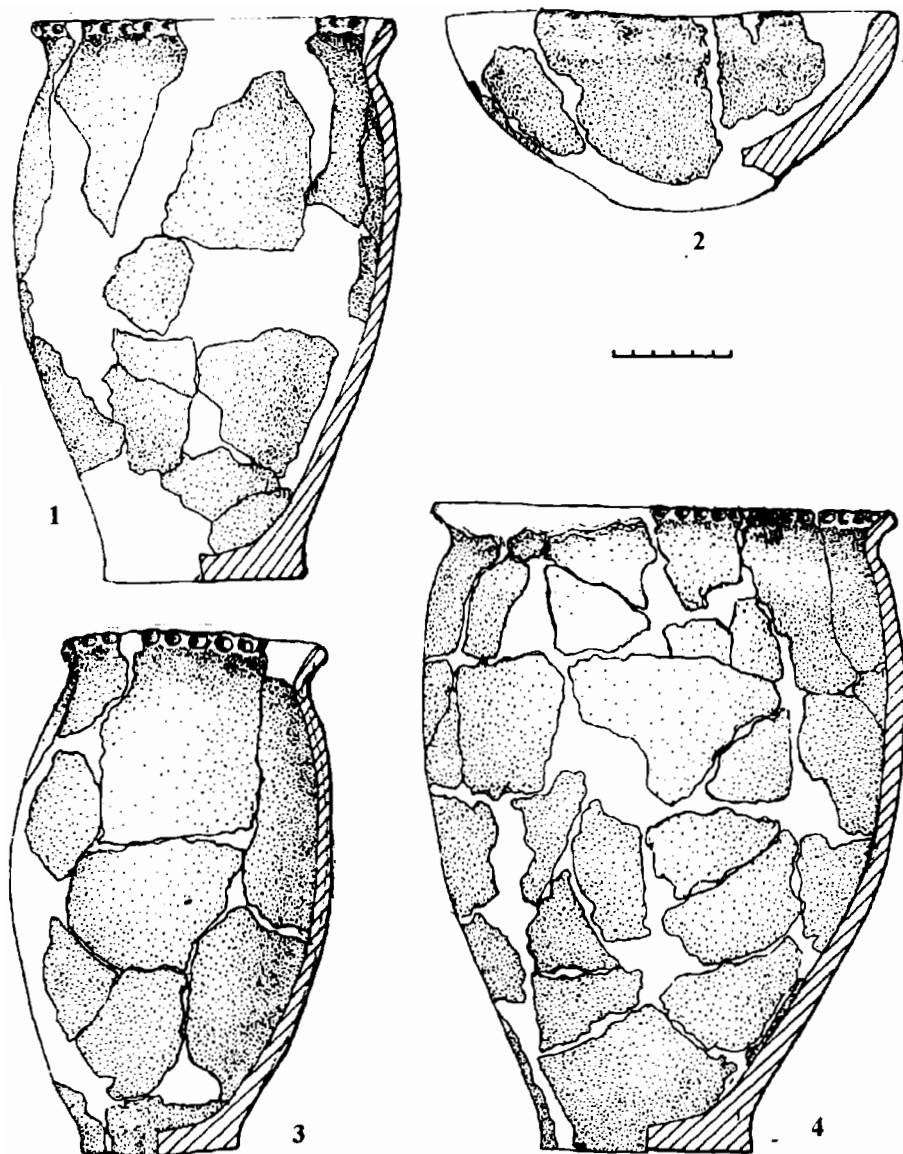

Fig. 6 Vase lucrate cu mână. 1-3, locuința nr. 6; 4, locuința nr. 5.

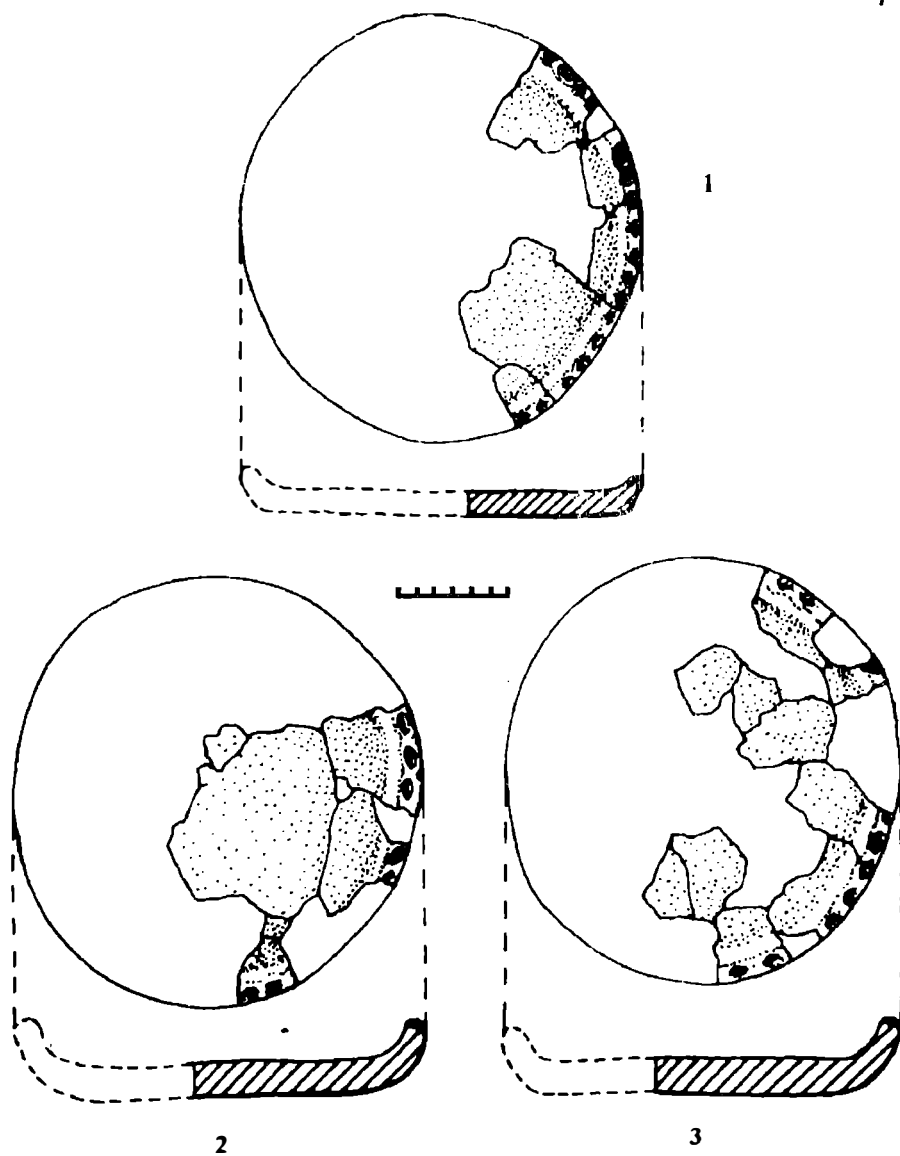

Fig. 7 Tigăi lucrate cu mâna. 1, 3, locuința nr. 1; 2, locuința nr. 2.

cruce incizată, înainte de ardere (fig. 8/6).

Alte numeroase fragmente provin de la vase borcan lucrate la roată, ornamentate cu linii incizate vălurite și orizontale (fig. 12/2-4). Au fost găsite și câteva fragmente de oale lucrate la roată, din pastă fină cenușie și lustruită (fig. 13/5-6). Împreună cu fragmentele ceramice s-au descoperit un străpungător de os (fig. 5/2) și o toartă din tablă de fier (fig. 4/3). Între pietrele cuptorului au fost descoperite și câteva mici bucăți de zgură de fier.

Locuința nr. 6 (fig. 2) a fost descoperită în caseta dintre secțiunile XII și XIV, în anul 1981. Avea o formă patrulateră, cu colțurile aproape drepte, și cu dimensiunile laturilor de circa 3,50 X 3,35 m, iar orientarea lor aproximativ nord-est – sud-vest. Adâncimea la care a fost săpată groapa locuinței este în medie de 0,95 m de la solul inițial de călcare. Intrarea nu a putut fi precizată. Către colțul dinspre est, pe podca s-a descoperit o pată de arsură de formă circulară, cu diametrul de circa 0,75 m, care provine probabil de la o vatră, întrucât nu s-a găsit o altă instalație de foc. Probabil, ca și la alte locuințe, vatra a fost dezafectată din vechime. Nu au fost găsite decât foarte puține pietre, care ar fi putut proveni de la paramentul vetrei. În colțuri și pe mijlocul laturilor, locuința era prevăzută cu gropi circulare sau ovale, cu diametrul cuprins între 0,25-0,30 m și adâncimi de circa 0,20-0,30 m, în care fuseseră introduși stâlpii de susținere ai acoperișului și pereților. În colțul de sud s-au găsit două gropi de stâlp alăturate, fiind vorba probabil de o refacere.

În interiorul locuinței s-au descoperit numeroase fragmente ceramice, lucrate cu mâna, provenite de la vase de tip borcan, castroane și tipsii (fig. 9/3), din care s-au putut întregi două vase borcan și un castron (fig. 6/1-3). De asemenea, s-a descoperit o cantitate destul de apreciabilă de ceramică lucrată la roată, ornamentală cu striuri orizontale și vălurite (fig. 10/6; 11/3,5; 12/5-6), precum și mai multe fragmente de vase lucrate la roată din pastă fină cenușie lustruită (fig. 13/1-4). Alături de ceramică au fost găsite și câteva obiecte, precum două fusaiole, una din caolin (fig. 5/5) și alta din lut (fig. 5/6), o lingură de lut pentru turnat metale (fig. 4/6), un străpungător din os (fig. 5/3) și unele obiecte de fier, dintre care o seceră miniaturală (fig. 4/2), un dom (fig. 4/4), o buclă de cataramă (fig. 4/5) și o verigă fragmentară (fig. 4/1).

În umplutura locuințelor și în stratul de cultură din preajma lor, în amestec cu ceramica și obiectele menționate a fost descoperită și o anumită cantitate de oase de animale. Analiza paleofaunistică a fragmentelor de oase studiate a arătat existența a opt specii de animale domestice, precum găina, gâsca, taurinele, porcinele, ovicaprinele (oaia și capra), calul și câinele și două specii sălbatice, cerbul și căprioara⁴. Dintre animalele domestice predominau porcinele și taurinele, ceea ce arată un accentuat sedentarism.

În ceea ce privește locuirea umană este interesant de reținut faptul că, în planul general al așezării complexe de locuire sunt grupate câte trei, fiecare grup având

(4) S. Haimovici, **Studiul materialului paleofaunistic descoperit în așezările de la Mălești și Vărărie (sat Borniș, comuna Dragomirești, jud. Neamț) din sec. VI-IX e.n.**, în *MemAntiq*, XV-XVIII (1983-1985), 1987, p. 273-280.

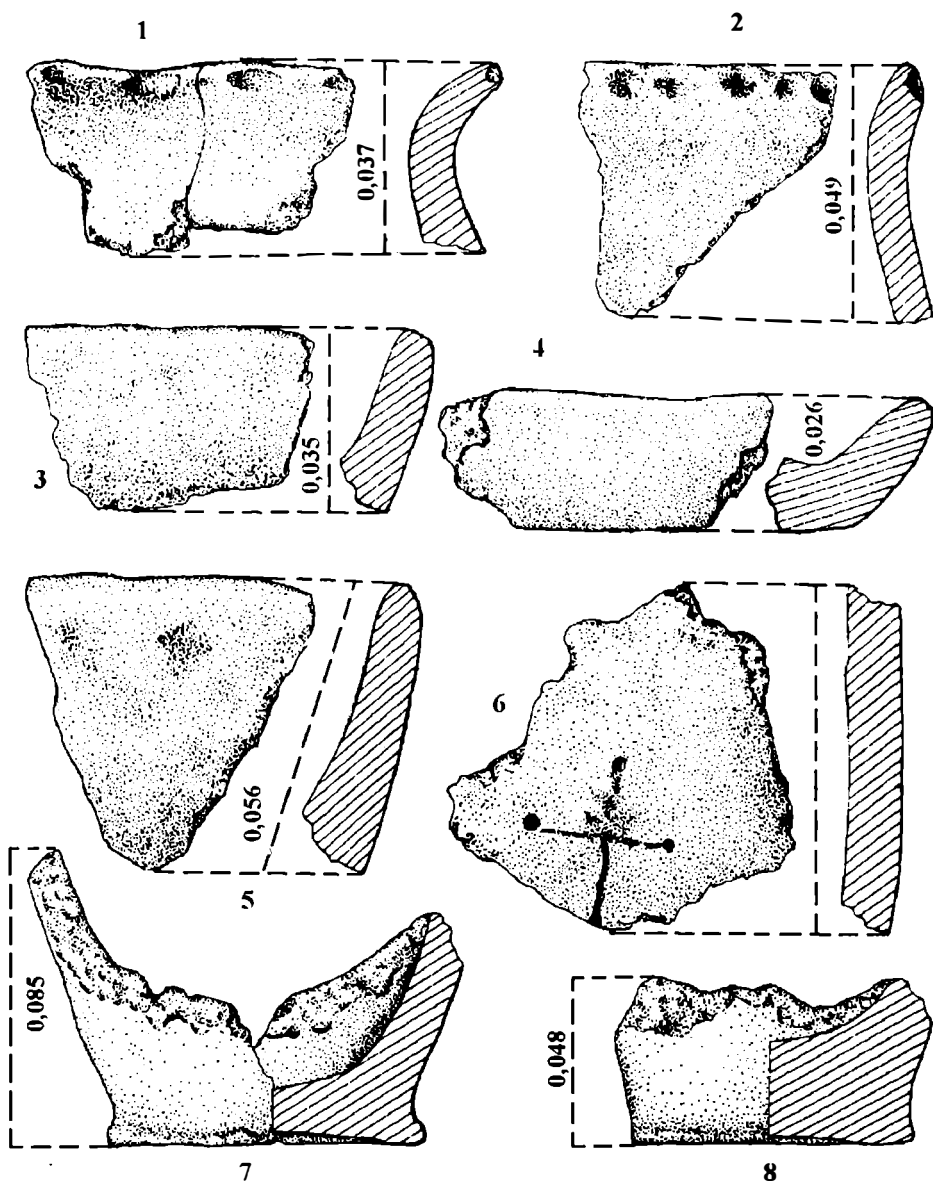

Fig. 8 Fragmente ceramice lucrate cu mână.

1-2, 7, locuința nr. 2; 3, 6, locuința nr. 5; 4, 8, locuința nr. 3; 5, locuința nr. 4.

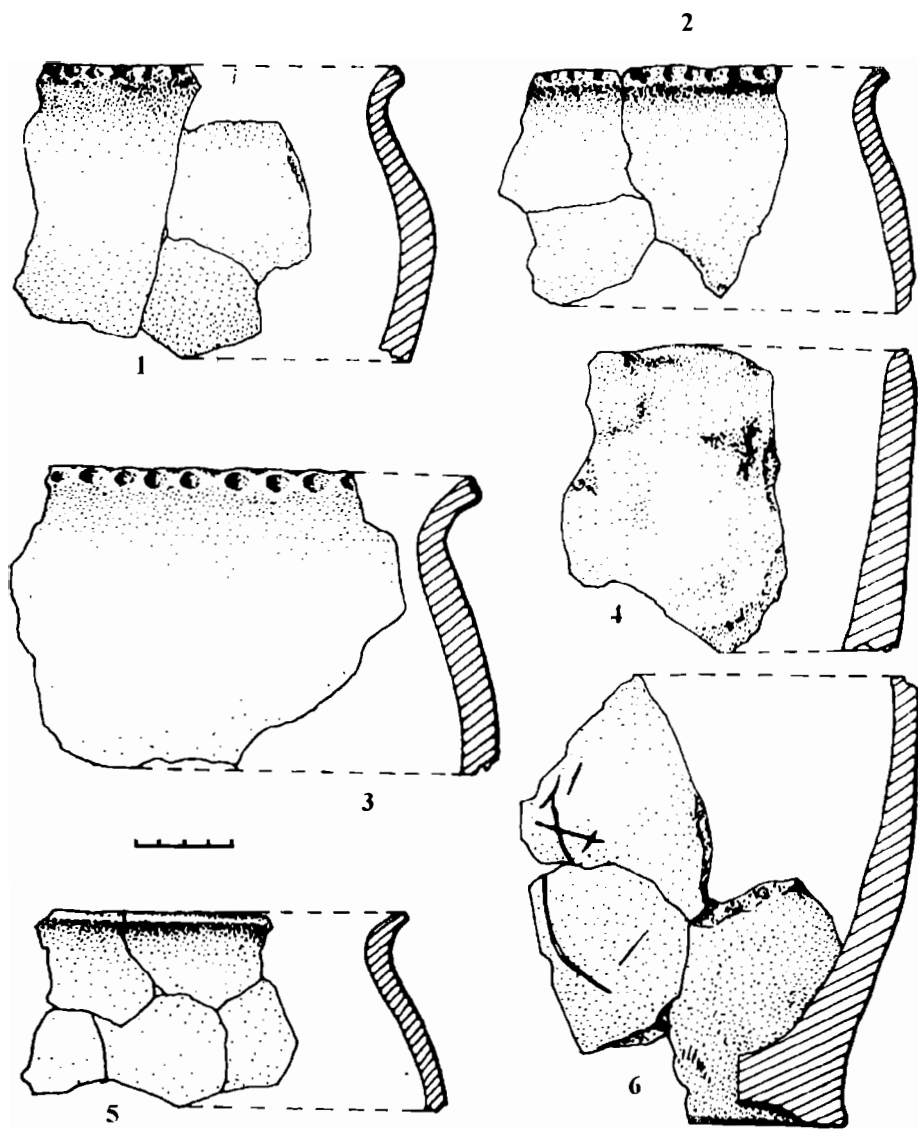

Fig. 9 Fragmente ceramice lucrate cu mână.

1, 4-5, locuința nr. 1; 2, locuința nr. 5; 3, locuința nr. 6; 6, locuința nr. 3.

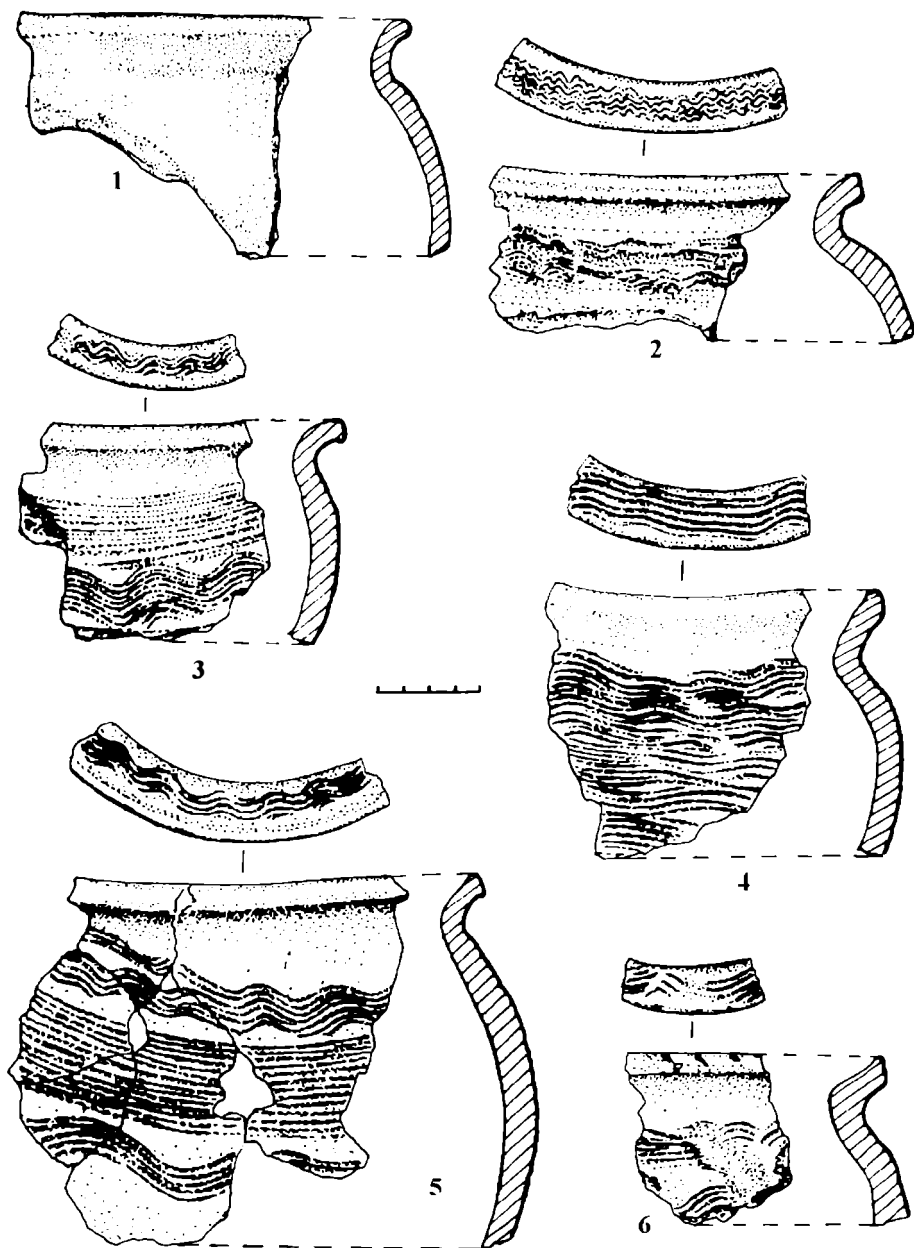

Fig. 10 Fragmente ceramice lucrate cu roata.
1-5, locuința nr. 1; 6, locuința nr. 6.

câte două locuințe mai adâncite, foarte apropiate unele de altele și o a treia, mai puțin adâncă în apropierea sau într-un caz chiar suprapusă. Astfel, locuințele L₁ și L₂ ca și L₅ și L₆ sunt foarte apropiate între ele, la circa 0,50-1 m, au aceeași orientare, în fiecare din aceste grupuri existând câte un complex cu vatra distrusă din vechime. Locuințele apropiate între ele au formă rectangulară, în timp ce complexele din apropierea lor sau mai depărtate sunt ovale sau trapezoidale și par să fi avut mai curând, așa cum am și presupus, rolul unor anexe gospodărești sau meșteșugărești. Judecând situația existentă în cele două grupuri de locuințe, se pare că, în fiecare caz, după distrugerea unei locuințe în imediata ei apropiere se construia alta, aceasta explicând într-o anumită măsură sărăcia inventarului și vetrele distruse din locuințele alăturate.

Gropi. Așa cum am amintit, în preajma locuințelor de pe traseul secțiunilor VI, VII, IX, XIII și XIV au fost descoperite șapte gropi de formă circulară sau ovală în plan, având adâncimi cuprinse între 0,60 și 1,10 m, în interiorul cărora nu s-au găsit decât foarte puține resturi ceramice și oase de animale și, într-un singur caz, în groapa nr. 1, câteva pietre arse și puținii cărbuni. Face oarecum excepție groapa nr. 1, deoarece pe lângă pietre arse și cărbuni au mai apărut și câteva bucăți de zgură de fier, ceea ce ar putea sugera folosirea ei exclusiv în scopuri meșteșugărești.

După cum s-a arătat, inventarul locuințelor dezvelite în așezarea de la Borneș-"Vărărie" este, în general, sărăcăcios. Judecând după stratul de cultură medieval-timpurie, acesta este destul de puțin consistent pe întreaga suprafață a terasei, fapt de natură să demonstreze că existența așezării nu a fost de prea lungă durată. De altfel, întregul inventar scos la iveală poate fi raportat unei singure faze de locuire, limitată cronologic după trăsăturile vestigiilor ce-i aparțin numai în secolele VIII-IX.

În general, așa cum s-a amintit, obiectele sunt rare, ceea ce ne determină să presupunem că așezarea a fost evacuată intenționat, adunându-se pe cât posibil tot inventarul care mai putea fi utilizat. Din numărul redus al obiectelor descoperite remarcăm, în primul rând, prezența fusaiolci de caolin, provenită probabil din Dobrogea, unde astfel de obiecte s-au produs, precum și a unor fragmente de creuzete și a lingurii de lut pentru turnat metale, care trebuie puse în legătură cu activitatea de prelucrare a fierului. Existența unor bogate sedimente de mineralizații de oxizi de fier în zonă, a fragmentelor de lupe și zgură de fier și a unor vase cu pereții foarte groși și puternic arse fac dovada că și la Borneș "Vărărie", ca și în alte părți ale țării, în această vreme s-a prelucrat prin metode specifice obținerea fierului din aceste depozite minerale.

În ceea ce privește producția ceramică, categoria cea mai numeroasă este aceea lucrată cu mâna, dintr-o pastă în amestec cu cioburi pisate și uncori cu nisip și microprundișuri, incomplet arsă. Au fost precizate diferite tipuri de oale borcan de dimensiuni variate, având corpul destul de bombat, buza răsfrântă, în foarte multe cazuri ornamentată cu alveole. Fundurile sunt mult îngroșate, ca și pereții. Uneori fundurile prezintă o anumită inclinare, iar altele sunt mai subțiri. Unele fragmente de

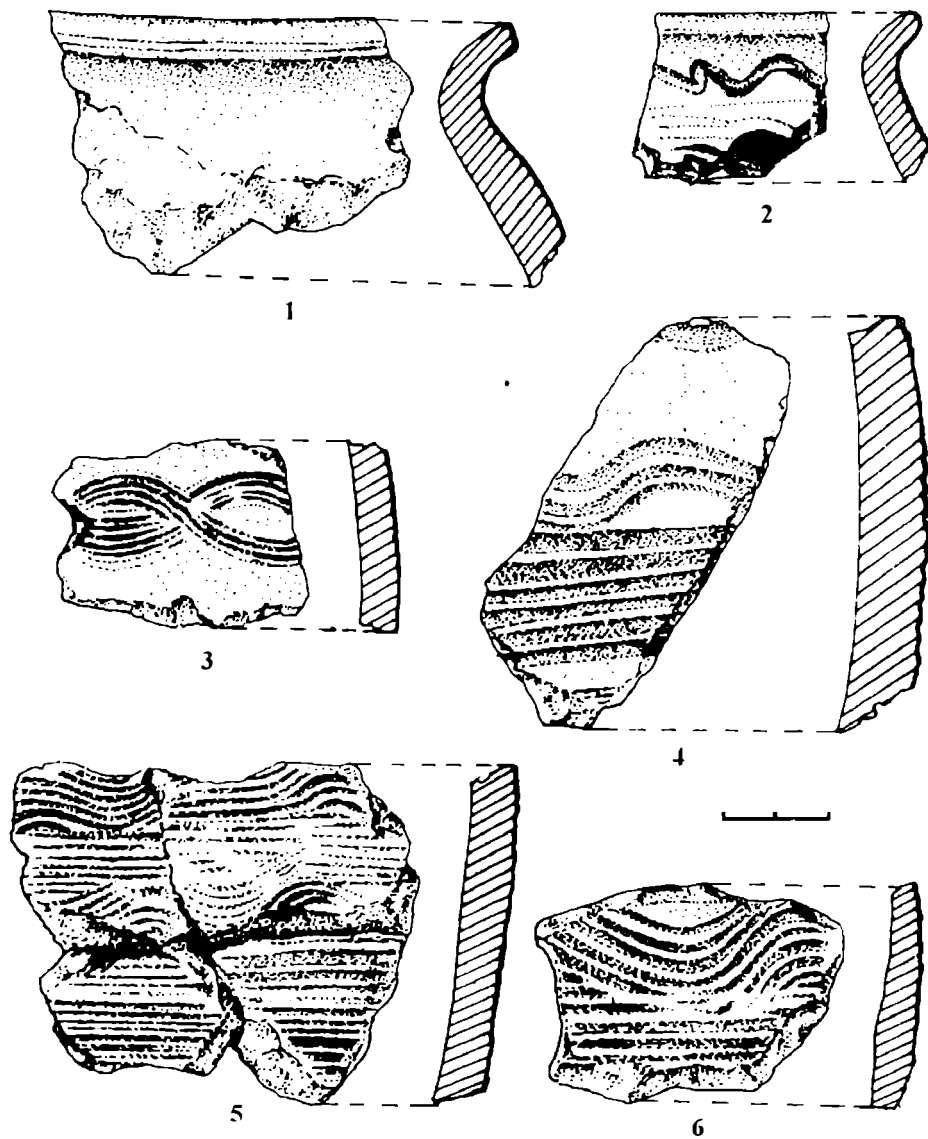

Fig. 11 Fragmente ceramice lucrate cu roata.

1, 6, locuința nr. 3; 2, locuința nr. 4; 3, 5, locuința nr. 6; 4, locuința nr. 2.

vase au fost lucrate dintr-o pastă mai bună, având în compoziție mai mult nisip. Din pastă în compoziție cu cioburi pisate au fost lucrate și tipsiile, având marginile de obicei decorate cu alveole, precum și câteva castroane tronconice sau semisferice, toate cu buza rotunjită. Din aceeași pastă au fost lucrate și vetrele portative, iar din pastă mai fină, în special, creuzetele.

În proporție de circa 30% se află ceramica lucrată la roata încetată, din pastă în compoziție cu cioburi pisate sau numai cu nisip. Din această categorie s-au lucrat numai vase de tip borcan de mărimi diferite, cu buza răsfrântă, umerii-proeminenți și fundurile înguste și destul de subțiri. Ornamentul acoperind de obicei 2/3 din corpul vaselor este constituit din benzi de linii incizate vălurite sau orizontale, dispuse alternativ sau în alte combinații. În mai multe cazuri și interiorul buzelor a fost ornamentat cu benzi de linii vălurite.

A treia categorie ceramică este constituită din olăria lucrată din pastă fină, de culoare cenușie uneori, cu lustru pe suprafețele exterioare, folosindu-se o roată cu o turație mai rapidă. Vasele prezentând numai forme de borcan sunt bine arse și au buzele răsfrâncte, corpul bombat și fundurile, ca și pereții mai subțiri. Nu s-au descoperit prea multe fragmente, dar ele sunt prezente în majoritatea complexelor cercetate.

În contextul cercetărilor efectuate în ultimele decenii în regiunile de la est de Carpați cu privire la primul mileniu al erei creștine, descoperirile de la Borniș-“Vărărie” prezintă o importanță aparte.

Analizând caracteristicile inventarului descoperit în această așezare, se constată că obiectivul se datează în perioada secolelor VIII-IX, încadrându-se în grupa unor situri din aceeași vreme cercetate în zona Neamț, cum sunt cele de la Poiana-Dulcești⁵, Izvoare-Bahna⁶ și Brășăuți⁷. De asemenea, analogii foarte apropiate sunt atestate și în restul spațiului de la est de Carpați, la Suceava-Drumul Național⁸, Hlincea-Iași⁹, Lozna Străteni-Botoșani¹⁰ și Dodești-Vaslui¹¹, dar și în alte părți ale

-
- (5) Gh. Bichir, **Șantierul arheologic Poiana Dulcești, jud. Neamț (1961-1970)**, în **Materiale**, X, 1973, p. 100-101.
- (6) I. Mitrea, **Așezarea prefeudală de la Izvoare Bahna**, în **Carpica**, VI, 1973-1974, p. 61, 65-66; idem, în **Carpica**, X, 1978, p. 211-215, 219-228, fig. 11-22.
- (7) V. Spinei, D. Monah, **Așezarea prefeudală de la Brășăuți**, în **MemAntiq**, II, 1970, p. 371-385.
- (8) Alexandrina Alexandrescu, Șt. Olteanu, **Șantierul arheologic Suceava – Sectorul Oraș**, în **Materiale**, V, 1957, p. 607; T. Martinovici, Șt. Olteanu, **Șantierul arheologic Suceava**, în **Materiale**, VI, 1959, p. 687-692.
- (9) M. Petrescu-Dimbovița și colab., **Șantierul Hlincea-Iași**, în **SCIV**, 4, 1953, 1-2, p. 312-312; idem, în **SCIV**, 5, 1954, 1-2, p. 233-239; idem, în **SCIV**, 6, 1955, 3-4, p. 687-693.
- (10) D. Gh. Teodor, I. Mitrea, **Cercetări arheologice în așezarea de la Lozna-Dorohoi**, în **ArhMold**, IV, 1966, p. 279-290; D. Gh. Teodor, **Săpăturile de la Lozna-Străteni, jud. Botoșani**, în **Materiale**, Tulcea, 1980, p. 455-461.
- (11) D. Gh. Teodor, **Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările**

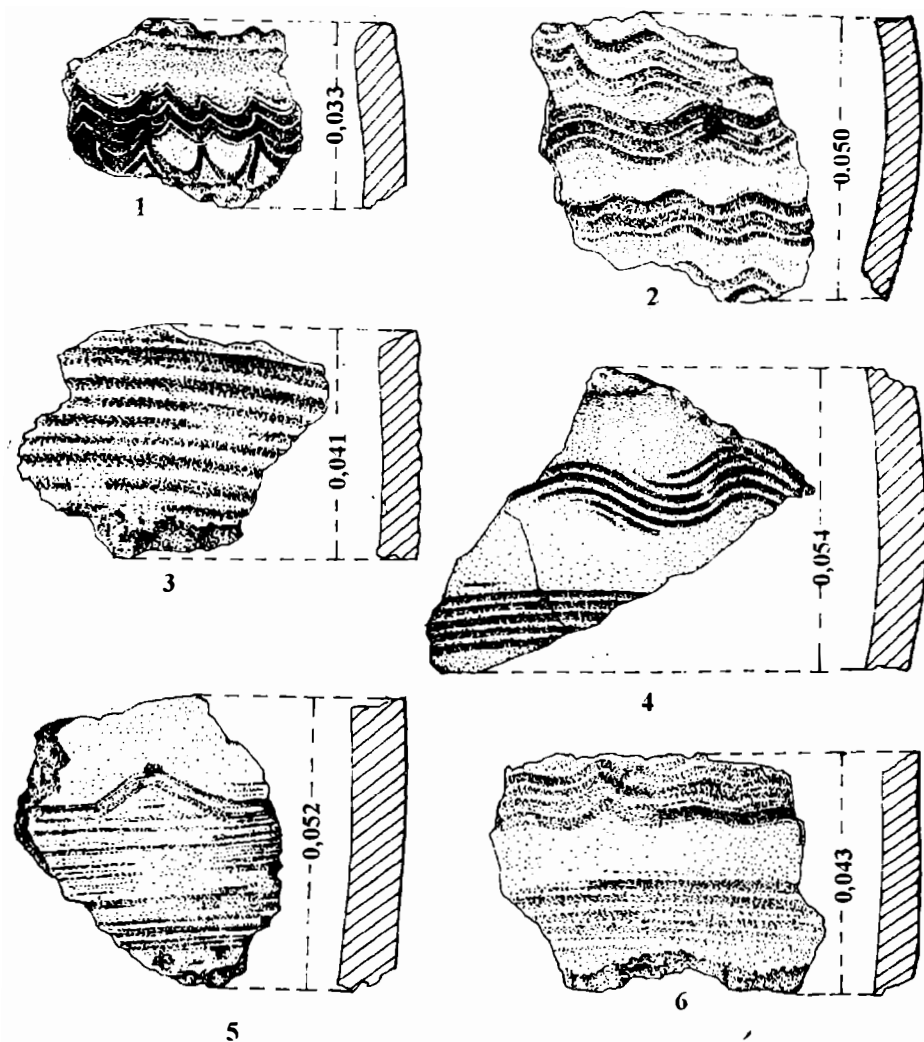

Fig. 12 Fragmente ceramice lucrate la roată.
1, 3, locuința nr. 4; 2, 4, locuința nr. 5; 5-6, locuința nr. 6.

teritoriului carpato-dunărean, ca de exemplu la Crăciunești-Maramureș¹² și la Dulceanca IV-Telcoman¹³.

Este interesant de reținut și constatarea că orizontul cultural caracteristic secolelor VIII-IX d.H., care deja anunță prin trăsăturile sale unele semnificative transformări în conținutul culturii materiale locale, către ceea ce se cunoaște sub denumirea de civilizație de tip *Dridu*, din secolele X-XI d.H., mai conservă încă o serie de elemente arhaice, ilustrate de existența unei cantități destul de mari de ceramică lucrată cu mâna, prezentând tehnici și forme mai vechi, apropiate de perioada secolelor VI-VII d.H. Unele elemente noi, cum sunt decorul din benzi de linii incizate vălurite sau orizontale, ceramica fină cenușie, obiectele din caolin și altele indică legături cu regiunile Dunării de Jos, influențate la rândul lor de civilizația bizantină. Analogiile menționate cu obiectivele cercetate în alte părți ale spațiului carpato-dunărean, evidențiază o anumită unitate culturală, care nu poate fi decât consecința existenței în tot acest spațiu a unor elemente etno-lingvistice comune și a unor condiții social-economice și politice de dezvoltare identice.

Prin urmare, investigațiile arheologice de la Borniș-“Vărărie”, deși limitate ca întindere, aduc prin rezultatele obținute date noi și interesante referitoare la cunoașterea conținutului culturii materiale din perioada secolelor VIII-IX d.H., perioadă încă destul de puțin cercetată până acum, nu numai în regiunile de la est de Carpați, ci și în restul spațiului de etnogeneză românească.

În acest context trebuie amintit și faptul că, la Borniș, în imediata apropiere a acestui obiectiv, în punctul “Mălești”, cu mai mulți ani în urmă a fost cercetată prin săpături și o așezare datând din secolele VI-VII d.H.¹⁴, suprapusă de o altă medievală din secolele XIV-XVII¹⁵, iar pe pantele și terasele din jur, prin atente cercetări de suprafață depistate numeroase urme de viață umană datând din perioada secolelor II-III d.H., ceea ce dovedește că în această microzonă a existat o evidentă continuitate, așezările pendulând în timp, într-un spațiu relativ restrâns, determinate de condițiile pe care le oferea mediul geografic al zonei respective.

Cercetarea exhaustivă a acestor neîntrerupte urme de viață umană la Borniș-Neamț poate aduce un plus de informații, deosebit de important și necesar în ceea ce privește mai buna înțelegere a fenomenului de continuitate autohtonă pe orizontală, explicând dinamica așezărilor în anumite microzone în perioada primului mileniu d.H., perioadă extrem de complexă și încă puțin cunoscută în unele din aspectele ei.

din secolele VI-XI e.n. de la Dodești-Vaslui, Iași, 1984, p. 48-113.

(12) R. Popa, R. Harhoiu, **Mărturii arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e.n.**, în *SCIVA*, 40, 1989, 3, p. 256-265, fig. 6-8.

(13) Susana Dolinescu-Ferche, **Habitats des VIe et VIIe siècles de notre ère**, în *Dacia*, NS, XXXV, 1992, p. 153-177, fig. 21-35.

(14) Rodica Popovici, *op. cit.*, p. 149-151.

(15) Idem, **Cercetări arheologice în așezarea rurală medievală de la Mălești (sec. XIV-XVII)**, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 169-189.

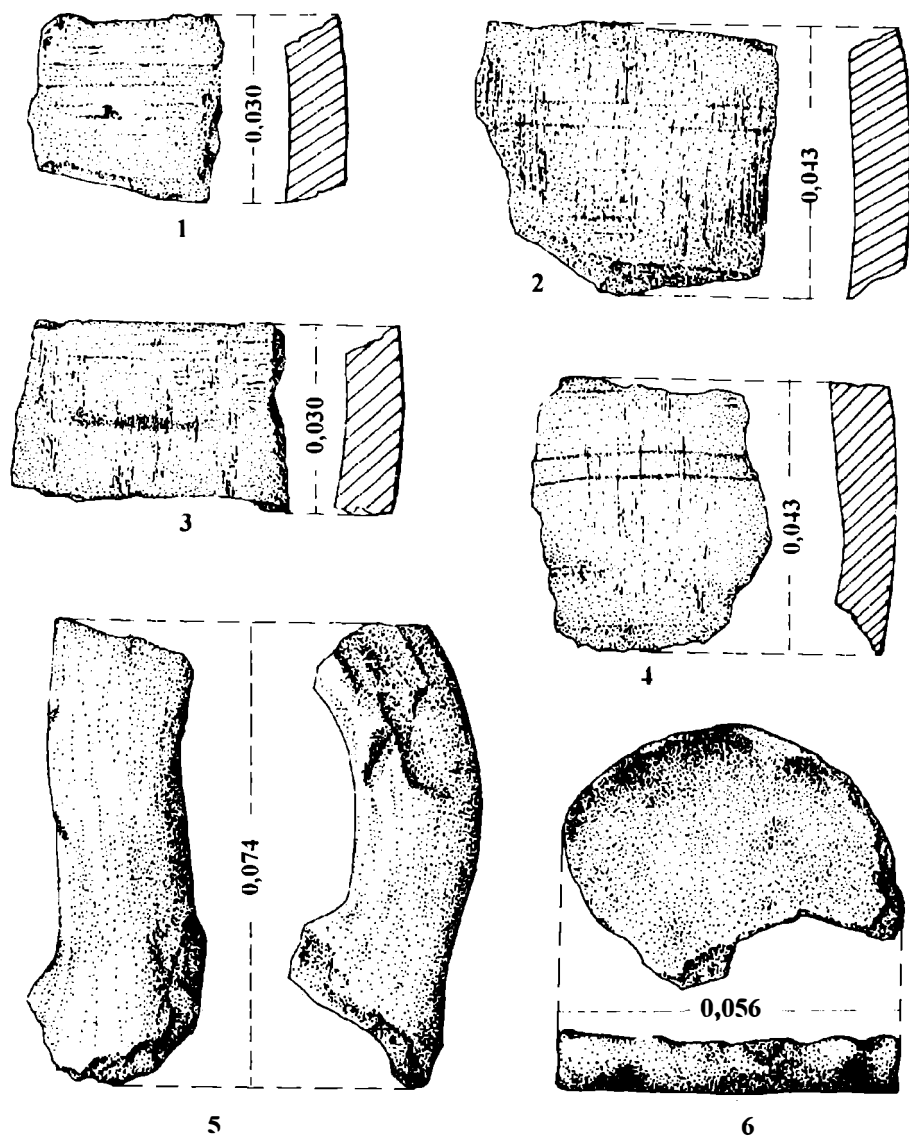

Fig. 13 Fragmente ceramice fine cenușii lucrate la roată.
1-4, locuința nr. 6; 5-6, locuința nr. 5.

ÉTABLISSEMENT DU HAUT MOYEN ÂGE DE BORNIS – “VĂRĂRIE”, DÉPARTEMENT DE NEAMȚ

Résumé

Les recherches archéologiques systématiques entreprises entre les années 1980-1981 à Borniș, commune de Dragomirești, département de Neamț, dans le lieu dit “Vărărie”, ont abouti à mettre au jour un nombre de six habitations et sept fosses, contenant des vestiges de la période des VIIIe-IXe siècles ap. J.-C. (fig. 1).

Les habitations étaient partiellement enfouies dans le sol (-0,50 m – 0,95 m), pour la plupart en formes de quadrilatère, quelques-unes ayant aux coins les fosses des pieux qui soutenaient les parois et le toit. Certaines habitations avaient l’âtre formé par une jonction de terre glaise entourée de pierre, un seul ayant même une voûte, d’autres étaient détruits, au moment probablement de l’abandon de l’habitation (fig. 2-3).

A l’intérieur des habitations on a découvert de nombreux restes céramiques, en pâte mélangée d’éclats broyés, façonnés à la main (fig. 6-9), ainsi que, en moindre quantité, de la céramique tournée en pâte mélangée de sable (fig. 10/2-6; 11; 12). On a trouvé de même quelques fragments de céramique tournée en pâte fine, grise, aux surfaces lisses (fig. 10/1; 13). Outre ces restes céramiques, on a découvert aussi quelques objets en fer (fig. 4/1-5, 7), os (fig. 5/1-4), argile (fig. 4/6; 5/6-9) et kaolin (fig. 5/5).

En ce qui concerne la forme et le système de construction de ces habitations, ainsi que leur inventaire, des analogies presque identiques sont attestées dans les établissements de la même zone géographique, de Brășăuți, Izvoare-Bahna et Poiana Dulcești-Neamț, mais également dans d’autres parties de l’espace à l’est des Carpates, par exemple à Suceava-Drumul Național, Lozna Străteni-Botoșani, Hlincea-Iași et Dodești-Vaslui et même dans d’autres régions plus éloignées comme à Călinești-Maramureș et Dulceanca-Teleorman.

Explication des figures

Fig. 1. Plan général des fouilles archéologiques de Borniș-“Vărărie”.

Fig. 2. Plans et profils des habitations nos. 1-3 et 6. 1, sol végétal; 2, niveau du VIIIe-IXe siècles; 3, remplissage des habitations 4, sol vierge; 5, pierres; 6, terre brûlée; 7, fosses de pieux.

Fig. 3. Plans et profils des habitations nos. 4 et 5. 1, sol végétal; 2, niveau du VIIIe-IXe siècles; 3, remplissage d’habitation no. 4; 4, remplissage d’habitation no. 5; 5, sol vierge; 6, pierres; 7, terre brûlée; 8, fosses de pieux; 9, poutres brûlées.

Fig. 4. Objets en fer (1-5, 7) et en terre cuite (6). 1-2, 4-6, habitation no. 6; 3, habitation no. 5; 7, habitation no. 1.

- Fig. 5. Objets en os (1-4), en terre cuite (6-9) et en kaolin (5). 1, habitation no. 3; 2, habitation no. 5; 3-5, 6, habitation no. 6; 4, 7-9, habitation no. 1.
- Fig. 6. Vases façonnés à la main. 1-3, habitation no. 6; 4, habitation no. 5.
- Fig. 7. Poêles en terre cuite façonnés à la main. 1, 3, habitation no. 1; 2, habitation no. 2.
- Fig. 8. Fragments céramiques façonnés à la main 1-2, 7, habitation no. 2; 3, 6, habitation no. 5; 4, 8, habitation no. 3; 5, habitation no. 4.
- Fig. 9. Fragments céramiques façonnés à la main. 1-4, 5, habitation no. 1; 2, habitation no. 5; 3, habitation no. 6; 6, habitation no. 3.
- Fig. 10. Fragments céramiques tournés. 1-5, habitation no. 1; 6, habitation no. 6.
- Fig. 11. Fragments céramiques tournés. 1, 6, habitation no. 3; 2, habitation no. 4; 3, 5, habitation no. 6; 4, habitation no. 2.
- Fig. 12. Fragments céramiques tournés. 1, 3, habitation no. 4; 2, 4, habitation no. 5; 5-6, habitation no. 6.
- Fig. 13. Fragments céramiques fines de couleur grise, tournés. 1-4, habitation no. 6; 5-6, habitation no. 5.